Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen lausunto valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2027–2030 (VNS 3/2026 vp)

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue toteaa, että julkisen talouden suunnitelma vuosille 2027–2030 muodostaa tiukan ja johdonmukaisen kehyksen julkisen talouden vakauttamiseksi tilanteessa, jossa Suomi on liiallisen alijäämän menettelyssä ja julkisyhteisöjen velkasuhde on edelleen kasvussa. Suunnitelmassa esitetty finanssipoliittinen linja on perusteltu, ja sen lähtökohtia voidaan pitää välttämättöminä.

Suunnitelmaan sisältyy kuitenkin merkittäviä rakenteellisia jännitteitä valtiontalouden tavoitteiden ja hyvinvointialueille asetettujen lakisääteisten tehtävien välillä. Hyvinvointialueiden rahoitus on historiallisesti tarkasteltuna kasvanut suhteellisesti niukasti suhteessa kustannus- ja palvelutarpeen kasvuun. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että perustuslain ja sisältölakien kansalaisille antama palvelulupaus on laajempi kuin mihin rahoituskehys antaa mahdollisuuden. Rahoitusta kasvattavat indeksitarkistukset ja palvelutarve, mutta samanaikaisesti rahoituslain muutokset leikkaavat kasvua kehyskaudella merkittävästi. Yhtälö on rakenteellisesti epätasapainoinen, eikä se ratkea pelkillä alueiden sopeutustoimilla.

Julkisen talouden suunnitelmassa korostetaan digitalisaatiota, tuottavuutta ja rakenteellisia uudistuksia. Samanaikaisesti toimintamenoihin kohdistuvat säästöt heikentävät kykyä tehdä näitä uudistuksia. Pysyvät tuottavuusparannukset edellyttävät investointeja, joita rahoituskehys samanaikaisesti rajoittaa. Riskinä on, että toiminta keskittyy lyhyen aikavälin hallinnolliseen säästämiseen sen sijaan, että syntyisi rakenteellisia ja pysyviä kustannusvaikuttavuusparannuksia.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue painottaa, että hyvinvointialueiden talouden ohjauksen on oltava ennakoitavaa useammaksi vuodeksi eteenpäin. Palveluverkon muutokset, henkilöstörakenteen uudistaminen ja teknologian käyttöönotto vaativat toteutuakseen vuosia. Mikäli hyvinvointialueisiin kohdistetaan rahoitusleikkauksia, niiden tulee olla tiedossa mahdollisimman hyvissä ajoin, jotta alueet pystyvät toteuttamaan ne rakenteelliset muutokset, jotka taloudellisen kestävyyden kannalta ovat välttämättömiä. Vastaavasti hyvinvointialueiden ohjausta koskevan lainsäädäntöympäristön tulee olla mahdollisimman vakaa: nopeita lainsäädäntömuutoksia ei tule valmistella eikä lainsäädäntöä muuttaa kevyin perustein. Rahoitusmallin tulee jatkossakin perustua mitattuun palvelutarpeeseen, ei toteutuneeseen historialliseen kustannustasoon tai rahankäyttöön. Vain palvelutarpeeseen sidottu rahoitus säilyttää kannustimet kustannusvaikuttavaan toimintaan ja kohtelee alueita yhdenvertaisesti.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen oma toiminta on suunnitelman tavoitteiden kanssa linjassa. Alueella on toteutettu merkittäviä sopeutustoimia, hillitty kustannusten kasvua sekä kehitetty palvelurakennetta ja johtamista. Asukaskohtaisen

kustannuskehityksen valossa Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen suoriutuminen on ollut valtakunnallisesti johtavaa. Tämä osoittaa, että rahoitusmallin perusrakenne toimii silloin, kun alueella on edellytykset ja päätöksenteon kyky sopeutua rahoitusuralle.

Pelkkä menokuri ei kuitenkaan riitä taittamaan järjestelmän rakenteellista epätasapainoa. Vantaan ja Keravan hyvinvointialue katsoo, että julkisen talouden vakauttaminen sosiaali- ja terveydenhuollossa edellyttää menorajoitusten lisäksi palveluiden priorisointia, toimintatapojen muutosta ja teknologian aidosti laajaa käyttöönottoa. Tämän rinnalla tarvitaan sairaalaverkon kriittistä tarkastelua sekä keskustelua sisältölakien kansalaisille antaman palvelulupauksen laajuudesta. Priorisointi on tehtävä joko valtion tai hyvinvointialueiden toimesta. Mikäli priorisointivastuu jää hyvinvointialueille, vastuiden rajat on määriteltävä lainsäädännössä yksiselitteisesti, ja sekä lainsäädännön että laillisuusvalvojien ratkaisukäytännön on tuettava alueiden tekemiä rajauksia. Muutoin hyvinvointialueet asetetaan tilanteeseen, jossa rahoitus edellyttää priorisointia, mutta lainsäädäntö ja valvontakäytäntö eivät sitä tunnusta. Hyvinvointialueet eivät yksin pysty ratkaisemaan tätä epätasapainoa.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue pitää välttämättömänä, että valtio mahdollistaa investointien tekemisen sellaisiin uudistuksiin, jotka parantavat tuottavuutta pysyvästi, vähentää normiohjausta ja lisää alueiden omaa päätösvaltaa toiminnan uudistamiseen sekä vahvistaa kannustimia kustannusvaikuttaviin ratkaisuihin.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen johtopäätös on, että julkisen talouden suunnitelma on välttämätön, mutta ei sellaisenaan riittävä. Suunnitelma luo kurinalaisen kehyksen, mutta ei vielä pidä sisällään niitä lopullisia keinoja, joilla hyvinvointialueiden toiminnan ja rahoituksen välinen perusristiriita ratkaistaan. Jatkotoimissa painopiste tulee siirtää hallinnollisesta ohjauksesta konkreettisiin, arjen toimintaa muuttaviin uudistuksiin sekä rahoituspohjan, palvelulupauksen ja palveluverkon yhtäaikaiseen tarkasteluun.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue